

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

- רוב משתתפי הסקר (60%) סבורים כי הקואליציה הממשלתית הנוכחית תתפורר זמן קצר אחרי תום המלחמה. רובם (66%) תומכים בהצטרפותה של מפלגה ערבית לקואליציה שתקום אחרי הבחירות הבאות.
- מי מתאים להנהיג את המדינה במשבר הנוכחי? בני גנץ זוכה לתמיכה ניכרת (21%) בהשוואה למועמדים האחרים, ובהם יאיר לפיד (8%), אחמד טיבי (6%), מנסור עבאס (5%), אימן עודה (5%), סאמי אבו-שחאדה (4%) ובנימין נתניהו (3%). מנגד, 30% סבורים כי אין היום מועמד מתאים לכך.
- מחצית ממשתתפי הסקר (52%) סבורים כי פתרון שתי המדינות הוא הפתרון הריאלי לסכסוך הישראלי-פלסטיני, 25% סבורים כי אין פתרון באופק, ו-14% תומכים בפתרון של מדינה אחת מהים ועד הנהר.
- שני המרכיבים הדומיננטיים בהגדרת הזהות האישית של האזרחים הערבים הם האזרחות הישראלית (33%) והזהות הערבית (32%). חלק קטן (8%) מדווחים כי הזהות הפלסטינית היא המרכיב הדומיננטי בהגדרת זהותם האישית.

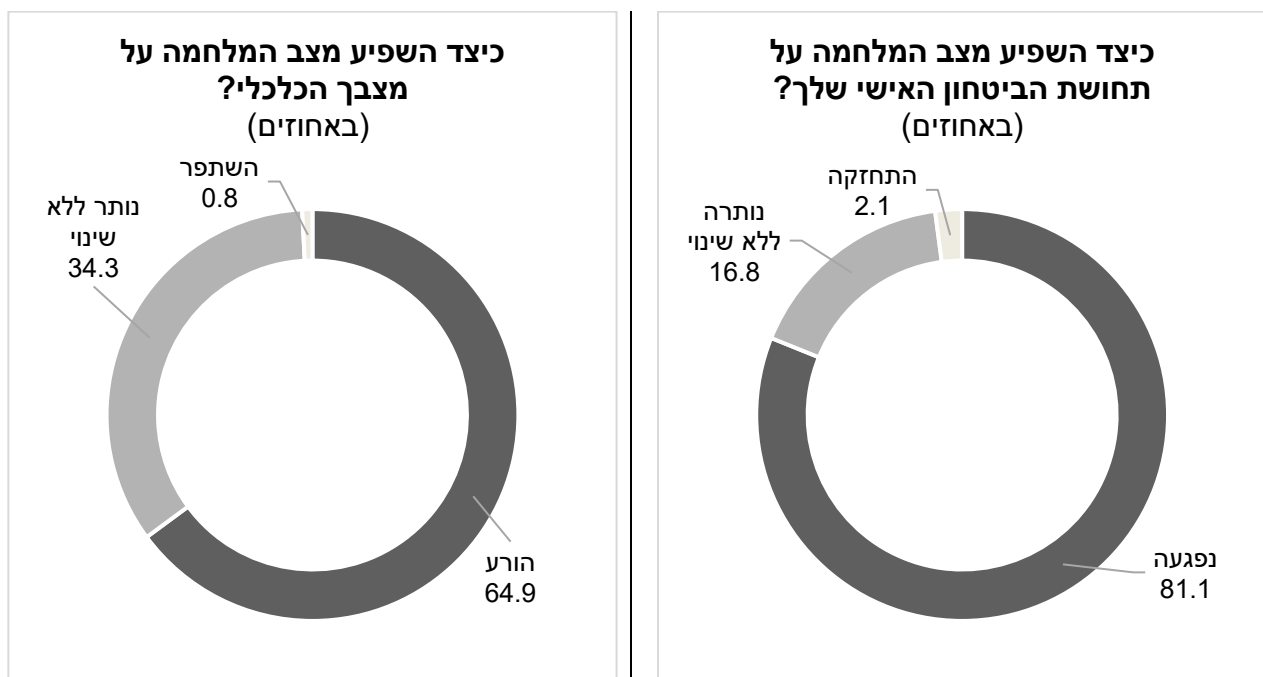
תוכן העניינים

3	השפעות המלחמה על הלכי הרוח בציבור הערבי.....
6	תפיסות ביחס לנרטיב של המלחמה.....
10	השפעות המלחמה על היחסים בין הערבים ליהודים בישראל.....
13	עמדות ביחס לקואליציה הממשלתית ולשותפות פוליטית בממשלה בעתיד.....
17	הסכסוך הישראלי-פלסטיני וסדר היום הפוליטי של הציבור הערבי.....
20	שאלת הזהות האישית.....

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

השפעות המלחמה על הלכי הרוח בציבור הערבי

המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר 2023 בין ישראל לחמאס משפיעה לרעה במידה רבה על תחושת הביטחון האישי של האזרחים הערבים בישראל, וגם מצבם הכלכלי נפגע בעקבותיה. רוב מכריע של הנשאלים (81.1%) מדווחים כי תחושת הביטחון האישי שלהם נפגעה בגלל המלחמה; רוב גדול (61%) אף מדווחים כי תחושת הביטחון האישי שלהם נפגעה במידה רבה. בצד זאת, כשני השלישים מהנשאלים (64.9%) אומרים כי מצבם הכלכלי נפגע בעקבות המלחמה. לדברי שליש מהם (34.3%) מצבם הכלכלי נותר כפי שהיה לפני המלחמה.

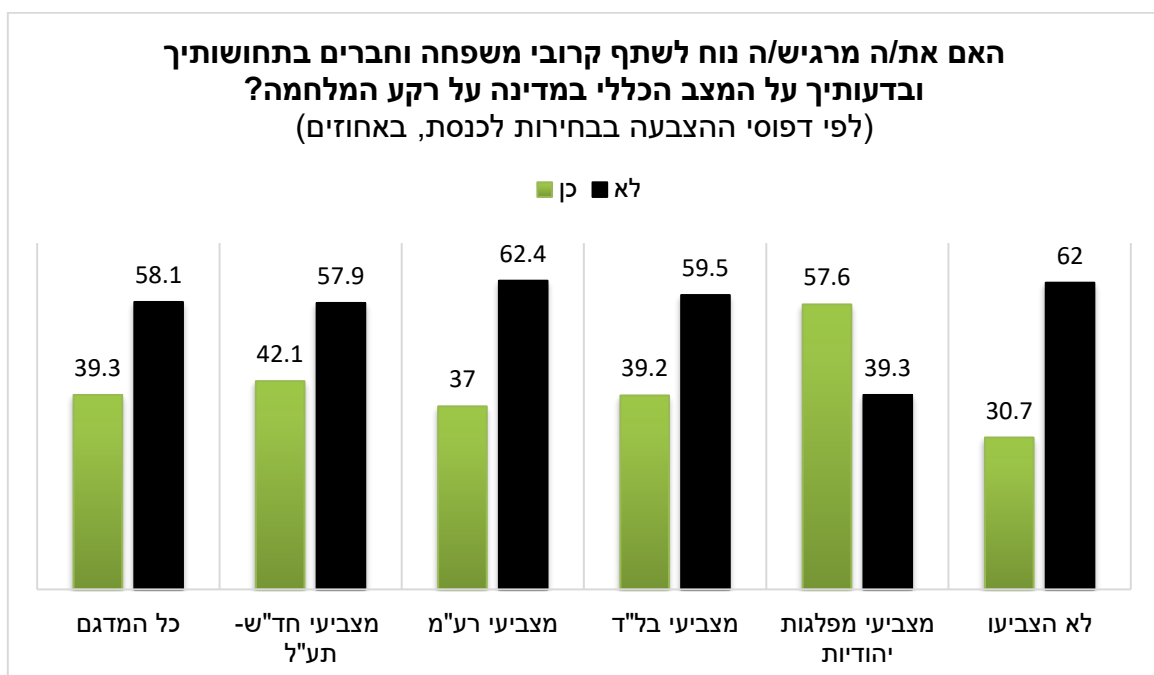
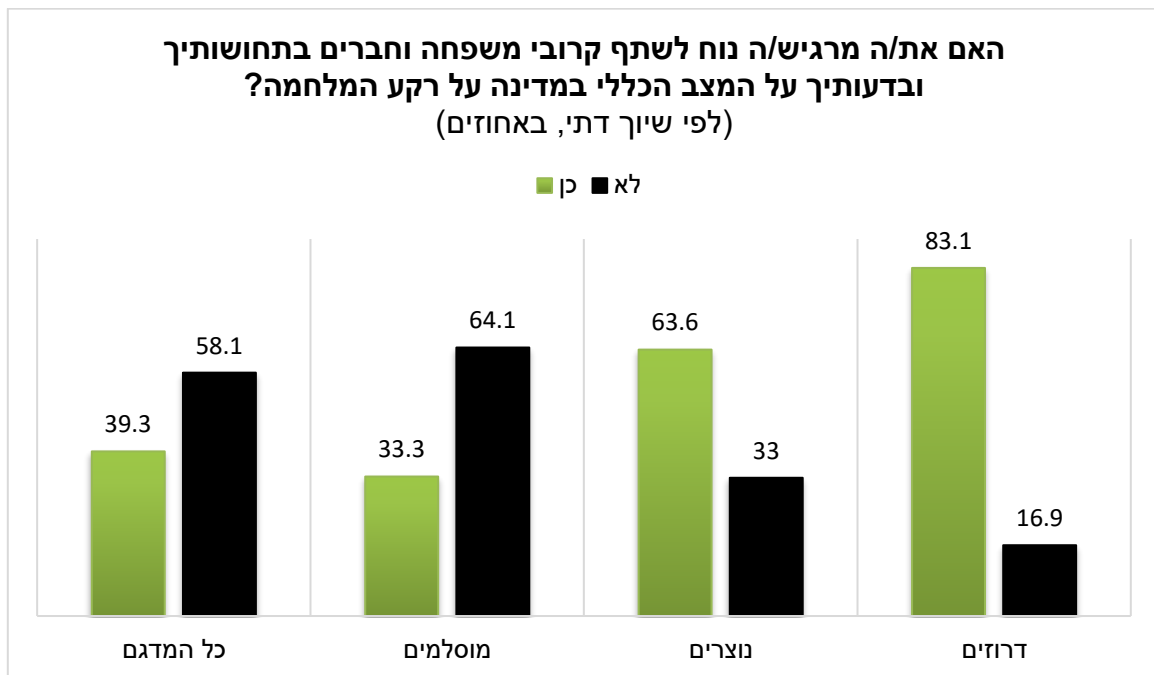
התחושות בציבור הערבי הן ביטוי נוסף לדאגה הכללית בחברה הישראלית עקב סכנות המלחמה. עם זאת, תחושת חוסר הביטחון של האזרחים הערבים מוזנת גם מדאגתם מפני צמצום גבולותיו של חופש הביטוי בזמן המלחמה. למעשה, מפרוץ המלחמה מקננת בלב רבים מהם התחושה כי בימים אלו מוטב להחריש ולא להביע דעה מחשש שכל מילה אשר תיאמר לגבי המלחמה באופן כללי או תביע הזדהות עם סבלו של הצד הפלסטיני עלולה להתפרש באופן שלילי בעיני הרוב היהודי.

אכן, על פי ממצאי הסקר, רוב הנשאלים (58.1%) מדווחים כי הם אינם מרגישים בנוח לשתף אחרים – אף אם מדובר בקרובים להם, כגון בני משפחה וחברים – בתחושותיהם ובדעותיהם על המצב הכלכלי במדינה לנוכח המלחמה בין ישראל לחמאס. חלק גדול מהם (42.4%) אף אומרים כי הם אינם מרגישים בנוח כלל לעשות זאת.

תחושת חוסר הנוחות רווחת כמעט בכל פלחי האוכלוסייה הערבית ללא הבדל במאפיינים הדמוגרפיים (מקום המגורים, רמת ההשכלה, קבוצת הגיל) או בנטיות הפוליטיות. 57.9% ממצביעי חד"ש-תע"ל, 59.5% ממצביעי בל"ד, 62.4% ממצביעי רע"מ ו-62% מקרב הנמנעים מהצבעה בבחירות האחרונות – כולם מדווחים על חוסר נוחות לשתף אחרים בתחושותיהם ובדעותיהם ביחס למצב הכלכלי במדינה.

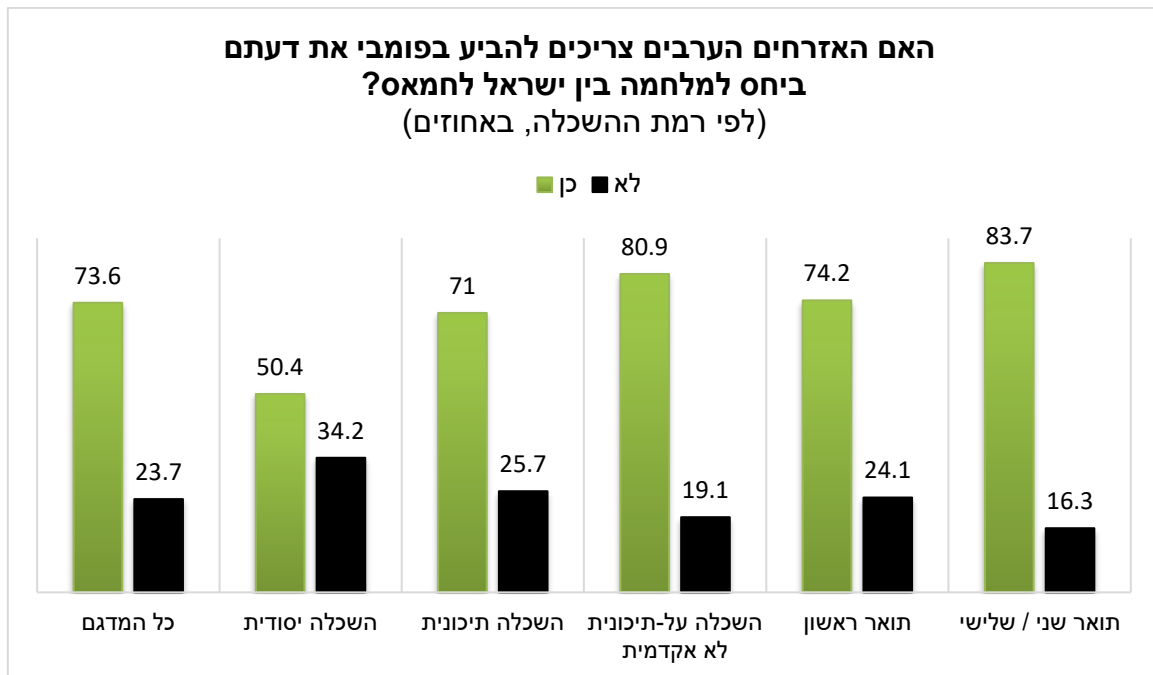
תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

המאפיין היחיד שבו נמצאו הבדלים מובהקים הוא השיוך הדתי: תחושת חוסר הנוחות בקרב המוסלמים (64.1%) גבוהה באופן מובהק מזו שנמדדה בקרב הנוצרים (33%) ועוד יותר מזו שבקרב הדרוזים (16.9%). למעשה, רוב מכריע בקרב הדרוזים (83.1%) ורוב בקרב הנוצרים (63.6%) מדווחים כי הם מרגישים בנוח לשתף אחרים בתחושותיהם לגבי המצב הכללי במדינה. אשר לדרוזים, יש להניח כי העובדה שרבים מהם משולבים בכוחות הביטחון הישראליים מסייעת להם להתאים את עצמם טוב יותר מהמוסלמים ומהנוצרים לגבולות השיח הציבורי בישראל בימי המלחמה.

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

אף על פי כן, רוב מכריע (73.6%) ממשתתפי הסקר סבורים כי דווקא בימים אלו על האזרחים הערבים לבטא בפומבי את דעתם ביחס למלחמה בין ישראל לחמאס. התמיכה ברעיון עולה ככל שעולה רמת ההשכלה. למשל, רק 50.4% מבעלי השכלה נמוכה (יסודית) מסכימים לכך ואילו בקרב בעלי השכלה גבוהה (על-תיכונית או אקדמית) שיעורי התמיכה גבוהים הרבה יותר: 80.9% בקרב בעלי השכלה על-תיכונית לא-אקדמית, 74.2% בקרב בעלי תואר ראשון, ו-83.7% בקרב בעלי תואר שני או תואר שלישי.

בניתוח הממצאים על פי דפוסי ההצבעה בבחירות האחרונות נמצא כי שיעור ההסכמה לכך שעל האזרחים הערבים לבטא בפומבי את דעתם ביחס למלחמה בין ישראל לחמאס בקרב מצביעי חד"ש-תע"ל (78.1%) גבוה באופן מובהק מזה שבקרב מצביעי רע"מ (73.8%) או בל"ד (73.7%). יש לזכור כי במהלך החודש האחרון, בעיצומה של המלחמה, הטילה משטרת ישראל הגבלות על כינוסים עממיים או הפגנות במתכונת משותפת ערבית-יהודית, שחלק מיוזמיהן מזהים עם מפלגת חד"ש. עובדה זו מסבירה את כמיהתם הרבה יחסית של מצביעי חד"ש-תע"ל לבטא את עמדתם גם בימי המלחמה.

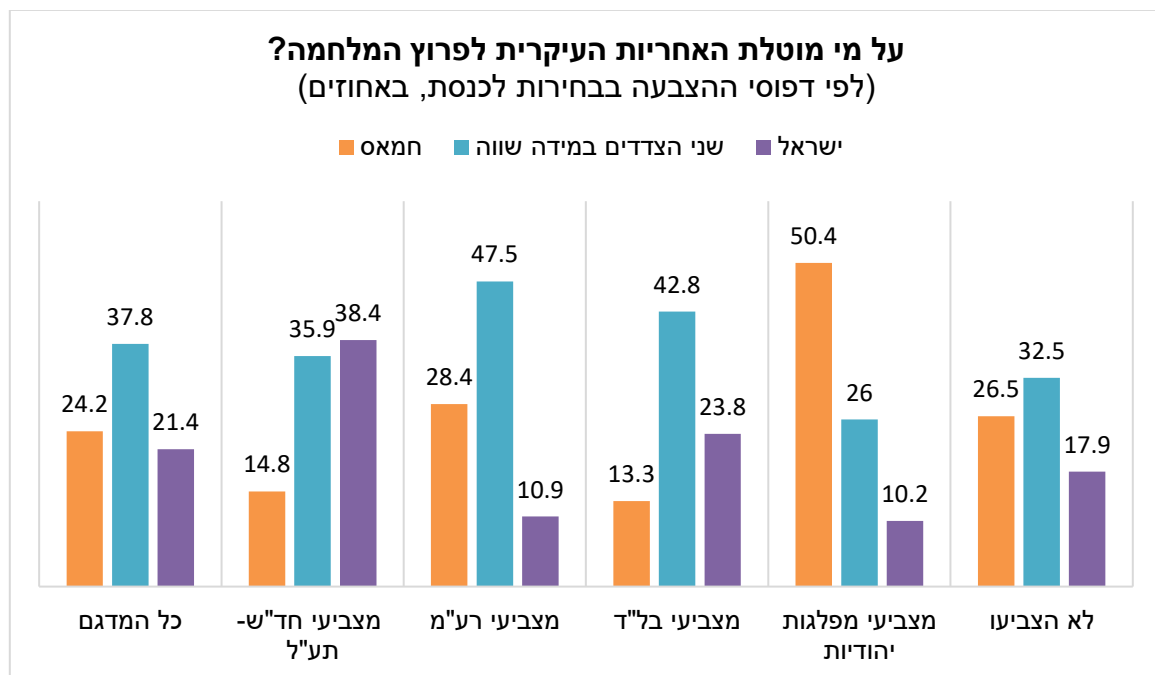
תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

תפיסות ביחס לנרטיב של המלחמה

הביטוי "הנרטיב של המלחמה" משמעו מכלול של עמדות ותפיסות ביחס לנסיבות התפרצותה של המלחמה ולמהלכה, וביסודן שאלות כגון אלה: על מי מוטלת האחריות לפרוץ המלחמה? האם המתקפה של חמאס ב-7 באוקטובר תורמת לפתרון הבעיה הפלסטינית? האם פעילי חמאס פגעו במתכוון בנשים ובילדים ביישובי עוטף עזה? האם התגובה של ישראל על המתקפה של חמאס מוצדקת?

בציבור הערבי חלוקות הדעות בשאלת הגורם האחראי לפרוץ המלחמה. חלק גדול מן הנשאלים (37.8%) מטילים את האחריות על שני הצדדים במידה שווה, ואף היתר נחלקים כמעט שווה בשווה בין המטילים את האחריות על חמאס (24.2%) לבין המטילים את האחריות על ישראל (21.4%).

בתשובה על שאלה זו נתגלו הבדלים מובהקים לפי מאפיינים דמוגרפיים ופוליטיים. עם המטילים על חמאס אחריות גדולה יותר מזו של ישראל לפרוץ המלחמה נמנים דרוזים (76.2%) יותר מנוצרים (33.7%) וממוסלמים (19.4%); צעירים בני 18 עד 34 (29.3%) יותר ממבוגרים מעל גיל 45 (19.9% בממוצע); הבדואים בנגב (29.2%) יותר מתושבי שאר האזורים וכן מצביעי רע"מ בבחירות האחרונות לכנסת (28.4%) יותר ממצביעי חד"ש-תע"ל (14.8%) ובל"ד (13.3%). מנגד, מצביעי חד"ש-תע"ל (38.4%) ומצביעי בל"ד (23.8%) מטילים על ישראל אחריות רבה יותר לפרוץ המלחמה לעומת מצביעי רע"מ (10.9%).

משתתפי הסקר התבקשו להעריך אם הפעולה של חמאס ב-7 באוקטובר תורמת לפתרון הבעיה הפלסטינית. נוסח השאלה הזכיר באופן כללי "פעולה" (או "מה שעשתה חמאס") ולא מונחים או תיאורים אחרים השגורים בתקשורת בשפה העברית, וזאת כדי שמשתתפי הסקר יתייחסו לגופה של השאלה – תרומה או נזק לפתרון הבעיה הפלסטינית – ולא לענייני מינוח העלולים כשלעצמם להיתפס באופן מוטעה בעיני משתתפי הסקר ולגרום להטייה בתשובתם.

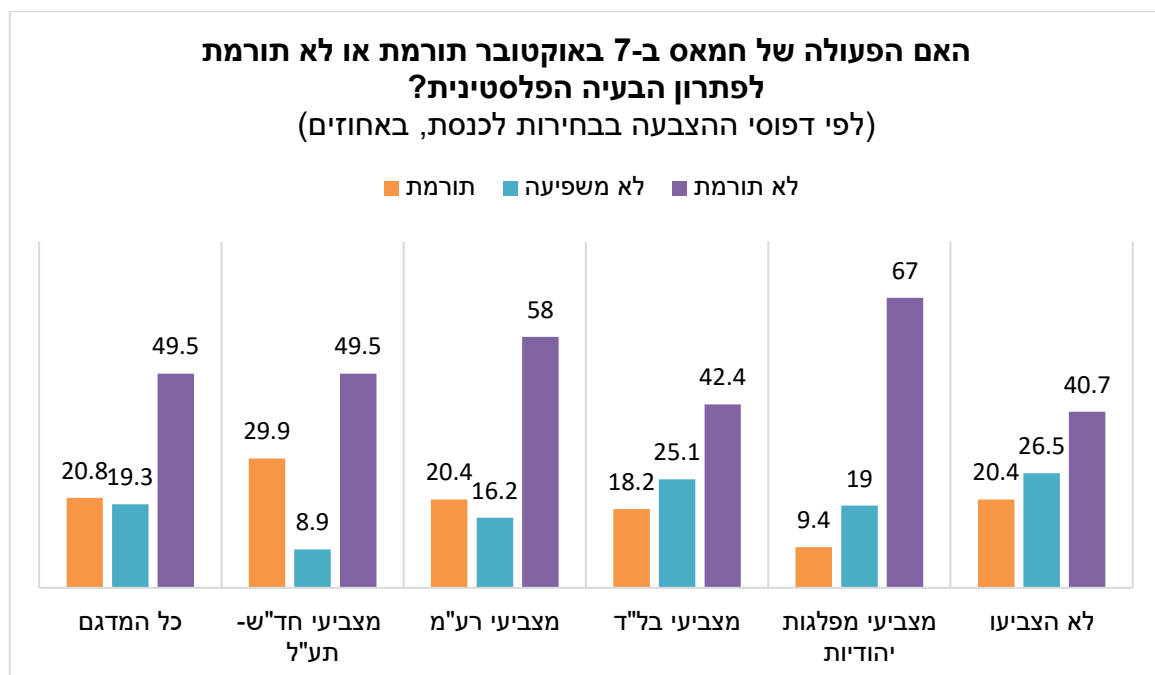
מחצית מהנשאלים (49.5%) סבורים כי הפעולה של חמאס ב-7 באוקטובר אינה תורמת לפתרון הבעיה הפלסטינית; רובם (42.8%) אף סבורים במידה רבה כי הדבר אינו תורם לפתרון הבעיה הפלסטינית. היתר

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

נחלקים בין הסבורים כי הפעולה תורמת לפתרון הבעיה הפלסטינית (20.8%), ומתוכם 8.4% סבורים כי היא תורמת לכך במידה רבה, לבין הסבורים כי אין לה השפעה כלשהי על פתרון הבעיה הפלסטינית (19.3%).

בתשובות על שאלה זו נתגלו הבדלים מובהקים לפי מאפיינים דמוגרפיים ופוליטיים. עם הסבורים כי הפעולה של חמאס אינה תורמת לפתרון הבעיה הפלסטינית נמנים דרוזים (79.9%) ונוצרים (62.7%) יותר ממוסלמים (46%); בדואים תושבי הנגב (59%) יותר מתושבי צפון הארץ (49%), תושבי המשולש (47.6%) ותושבי הערים המעורבות (44.5%); וכן מצביעי המפלגות היהודיות (67%) ומצביעי רע"מ (58%) יותר ממצביעי חד"ש-תע"ל (49.5%), מצביעי בל"ד (42.4%) והנמנעים מהצבעה בבחירות האחרונות לכנסת (40.7%).

יצוין כי שיעורם של מצביעי חד"ש-תע"ל, הסבורים כי הפעולה של חמאס ב-7 באוקטובר תורמת לפתרון הבעיה הפלסטינית (29.9%), גבוה באופן מובהק משיעורם של מצביעי רע"מ (20.4%) ושל מצביעי בל"ד (18.2%) הסבורים כך. בצד זאת, שיעורם של מצביעי בל"ד (25.1%) ושל הנמנעים מהצבעה בבחירות האחרונות לכנסת (26.5%), הסבורים כי הפעולה של חמאס ב-7 באוקטובר אין השפעה כלשהי על פתרון הבעיה הפלסטינית, גבוה באופן מובהק משיעורם של מצביעי רע"מ (16.2%) ומשיעורם של מצביעי חד"ש-תע"ל (8.9%) הסבורים כך.

אחת מסוגיות הליבה הנוגעות לנרטיב של המלחמה היא סוגיית הפגיעה באזרחים (רצח או חטיפה) – ובייחוד בנשים ובילדים – ביישובים הישראליים באזור עוטף עזה. גורמי ההסברה וכלי התקשורת הישראליים מבליטים ללא לאות את הפגיעה הנרחבת של חמאס באזרחים ישראלים במהלך אירועי 7 באוקטובר ומאשימים את חמאס ברצח ובחטיפה מכוונת של נשים וילדים, ואילו חמאס מתנערת מהאשמות אלו ודוחה אותן מכול וכול.

אף שמעשי הזוועה שביצעו אנשי חמאס מתועדים בסרטון ההסברה שערך דובר צה"ל, הכולל תיאורים גראפיים של ההתרחשויות ביישובי עוטף עזה ב-7 באוקטובר, חוגים מסוימים בציבור הערבי מתקשים לקבל או להאמין שהאירועים אכן קרו. ביטוי להלך הרוח הזה בחברה הערבית ניתן למצוא בדברים שאמרה ח"כ אימאן ח'טיב יאסין (רע"מ) בריאיון לערוץ הכנסת ב-5 בנובמבר. הגם שהיא עצמה לא צפתה בסרטון, היא הטילה ספק בפגיעה מכוונת בנשים ובילדים במהלך אירועי 7 באוקטובר. הריאיון נעשה שבוע ימים לפני ביצוע הסקר.

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

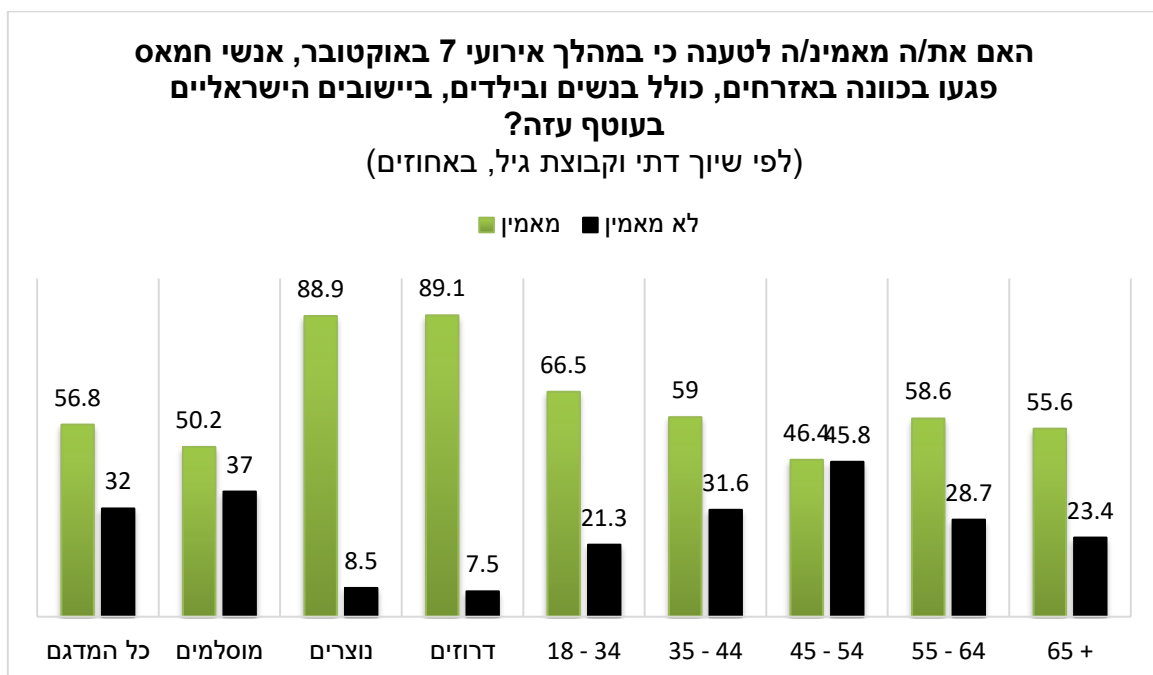
רוב משתתפי הסקר (56.8%) מאמינים שנכונה הטענה כי במהלך אירועי 7 באוקטובר פגעו אנשי חמאס בכוונה תחילה באזרחים ביישובי עוטף עזה, ובכללם נשים וילדים. מנגד, 32% אינם מאמינים שטענה זו נכונה, ולמיעוטם (11.2%) אין דעה מגובשת בנושא.

עם המאמינים שהטענה נכונה נמנים בעיקר דרוזים (89.1%, מהם 86.7% מאמינים במידה רבה) ונוצרים (88.9%, מהם 62.5% מאמינים במידה רבה); צעירים בני 18 עד 34 (66.5%); תושבי הנגב (64.9%) והערים המעורבות (64.1%) וכן מצביעי רע"מ (63.3%, מהם 34.4% מאמינים במידה רבה) ומצביעי המפלגות היהודיות (82.2%).

עם שאינם מאמינים שהטענה נכונה נמנים בעיקר מוסלמים (37%, מהם 26.1% אינם מאמינים כך כלל); תושבי המשולש (46.4%, מהם 36% אינם מאמינים כלל) וכן מצביעי בל"ד (39.3%, מהם 30.9% אינם מאמינים לכך כלל) ומצביעי חד"ש-תע"ל (36.7%, מהם 25.4% אינם מאמינים כלל שהטענה נכונה).

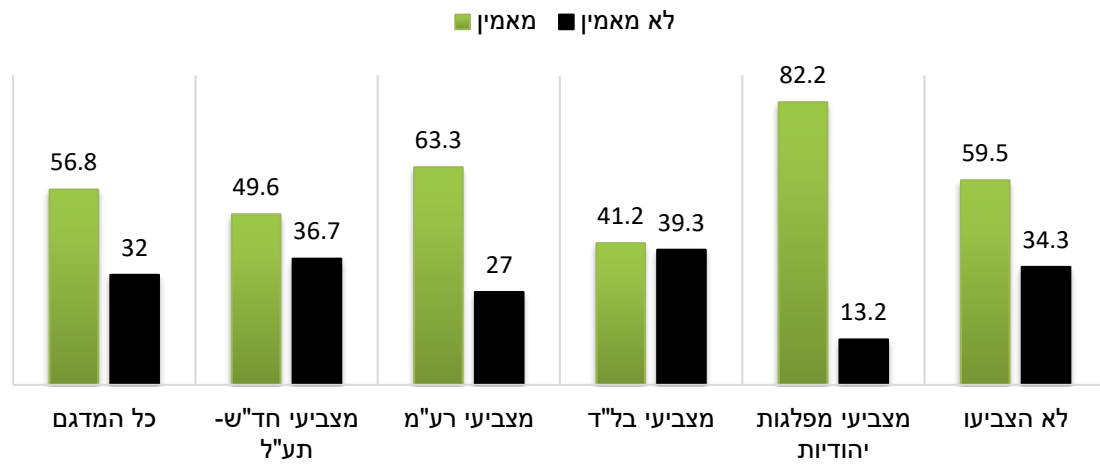
הציבור הערבי חצוי בדעתו בשאלה אם התגובה של ישראל על הפעולה של חמאס ב-7 באוקטובר מוצדקת או לא. 47.4% מהנשאלים מצדיקים באופן עקרוני את התגובה הישראלית, ולעומתם 44% אינם מצדיקים אותה. יש להבין תשובות אלו על רקע המלחמה המתמשכת (יותר מחודש ימים במועד ביצוע הסקר), ולנוכח העובדה כי מספר הקורבנות בצד הפלסטיני עולה בהתמדה וכי צה"ל פתח בפעולה קרקעית בצפון רצועת עזה.

עם המצדיקים את התגובה של ישראל נמנים בעיקר דרוזים (86.8%) ונוצרים (54.3%); תושבי הנגב (שאירועי 7 באוקטובר גבו מהם קורבנות בנפש, 57.9%); מצביעי רע"מ (54.2%) והמפלגות היהודיות (78.5%). עם שאינם מצדיקים את התגובה של ישראל נמנים בעיקר מוסלמים (47.6%); תושבי המשולש (64.5%) והערים המעורבות (60.7%) וכן מצביעי בל"ד (63.6%) ומצביעי חד"ש-תע"ל (52.9%).

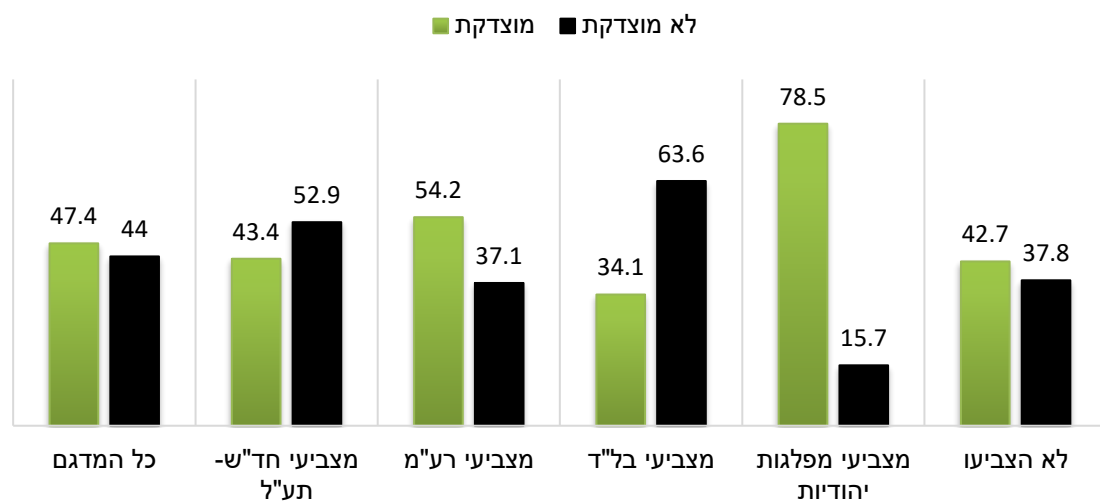

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

האם את/ה מאמינה/לטענה כי במהלך אירועי 7 באוקטובר, אנשי חמאס פגעו בכוונה באזרחים, כולל בנשים ובילדים, ביישובים הישראליים בעוטף עזה?
(לפי דפוסי ההצבעה בבחירות לכנסת, באחוזים)

באופן עקרוני, האם התגובה של ישראל על מעשיה של חמאס ב-7 באוקטובר מוצדקת או לא מוצדקת?
(לפי דפוסי ההצבעה בבחירות לכנסת, באחוזים)

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

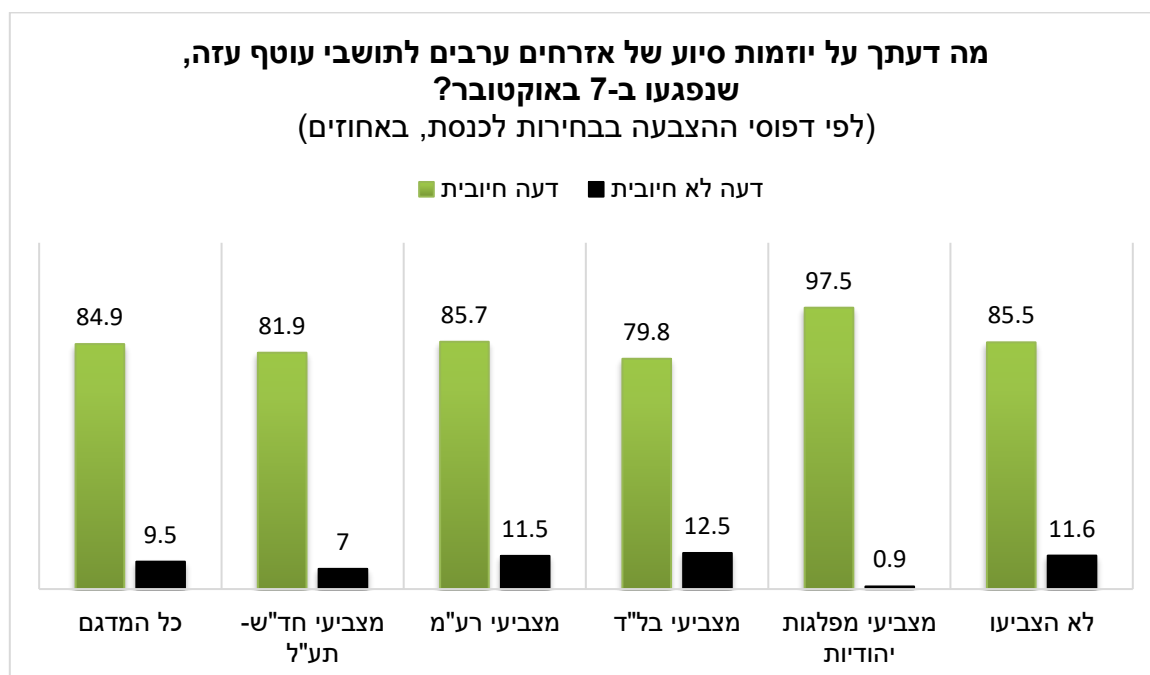
השפעות המלחמה על היחסים בין הערבים ליהודים בישראל

היחסים בין הערבים ליהודים בישראל מושפעים מהסכסוך הישראלי-פלסטיני, והם עומדים למבחן בעיקר כאשר פורץ סבב אלים בין ישראל לפלסטינים. האירועים האלימים בין ערבים ליהודים בתוך ישראל, שהתרחשו במאי 2021, ממשיכים להדהד בתודעתם של רבים, ולכן מפרוץ המלחמה הנוכחית ניכרת מתיחות ביחסים בין שתי האוכלוסיות. עם זאת, פני הדברים באוקטובר 2023 שונים לחלוטין מאלו שהיו במאי 2021.

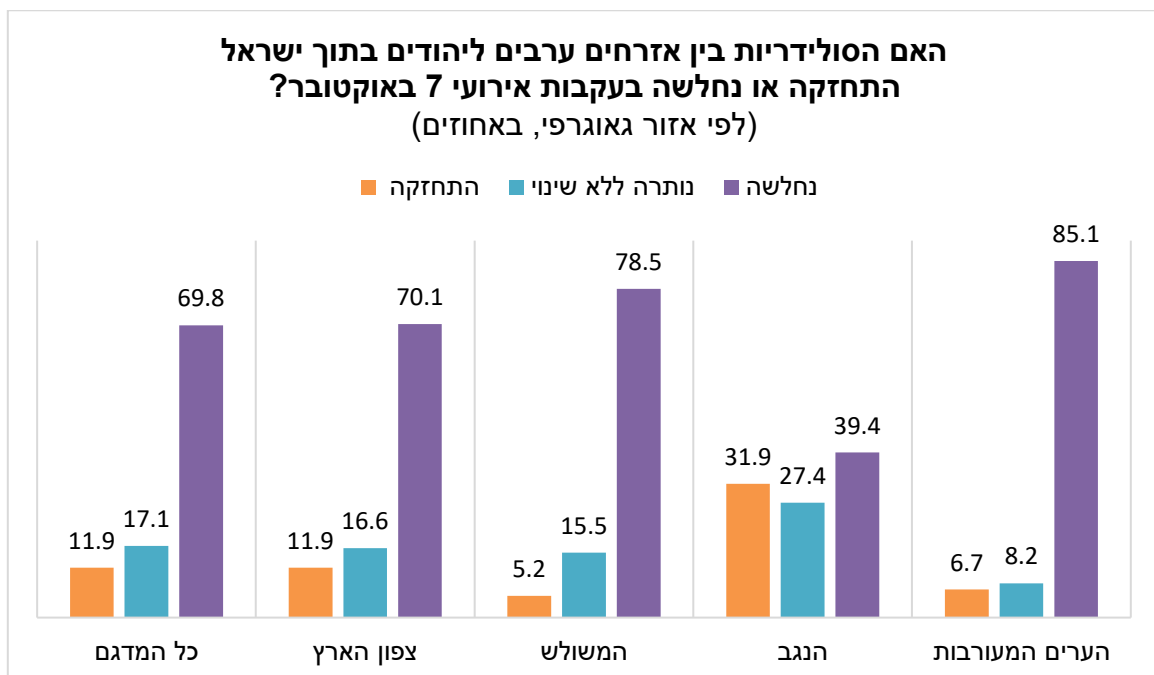
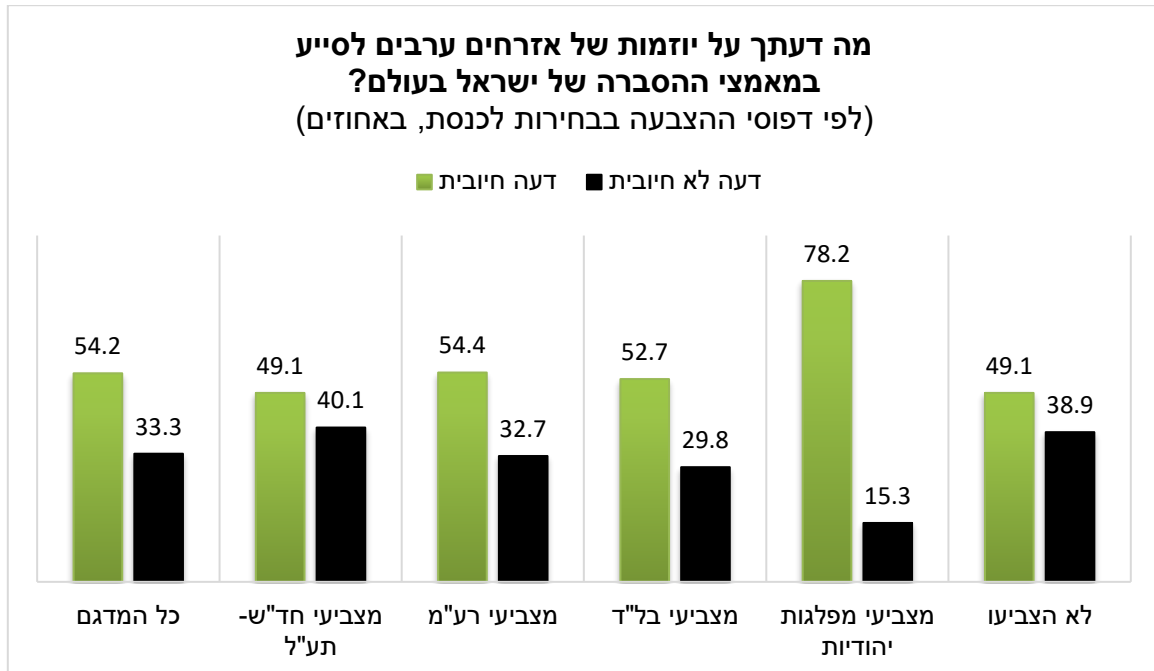
בהיבט החיובי, יש לציין כי רובם המכריע של משתתפי הסקר (84.9%) רואים בחיוב יוזמות של אזרחים ערבים לסייע לתושבי היישובים בעוטף עזה שנפגעו באירועי 7 באוקטובר; 58.1% מהם אף מחזיקים בדעה חיובית ביותר ביחס ליוזמות אלו. לא זו בלבד, אלא שמחצית ממשתתפי הסקר (54.2%) אף מתייחסים בחיוב ליוזמות של אזרחים ערבים לסייע במאמצי ההסברה של ישראל ברחבי העולם. רק שליש מהם (33.3%) אינם רואים בעין יפה יוזמות כאלה.

עם המתייחסים בחיוב ליוזמות מצד אזרחים ערבים לסייע לתושבים ביישובי עוטף עזה נמנים בעיקר דרוזים (93.9%); תושבי הערים המעורבות (95.1%) והנגב (87.6%); בעלי השכלה אקדמית גבוהה (תואר שני או שלישי, 92.6%) וכן מצביעי רע"מ (85.7%), מצביעי המפלגות היהודיות (97.5%), ואף נשאלים שלא הצביעו בבחירות האחרונות לכנסת (85.5%). עם המתייחסים בחיוב ליוזמות מצד אזרחים ערבים לסייע במאמצי ההסברה של ישראל נמנים בעיקר דרוזים (79%) ונוצרים (69%) וכן תושבי הנגב (59.7%) והערים המעורבות (59.2%).

יצוין כי כמחצית ממצביעי רע"מ (54.4%) ובל"ד (52.7%), ושיעור די גבוה בקרב מצביעי חד"ש-תע"ל (49.1%) ובקרב הנמנעים מהצבעה בבחירות האחרונות (49.1%) רואים בעין יפה את השתתפותם של אזרחים ערבים במאמצי ההסברה של ישראל ברחבי העולם. ההתייחסות החיובית העקרונית לעניין זוכה אפוא לתמיכה מוצקה בזרם המרכזי הפוליטי בחברה הערבית.

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

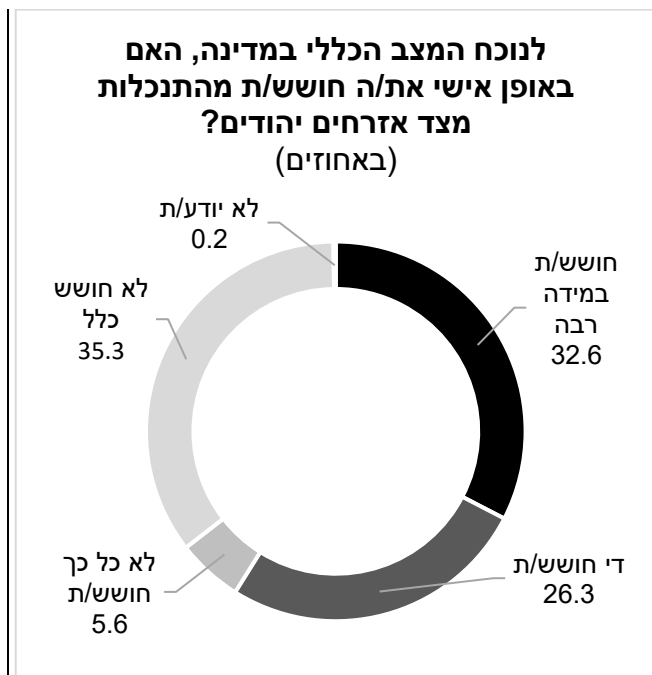
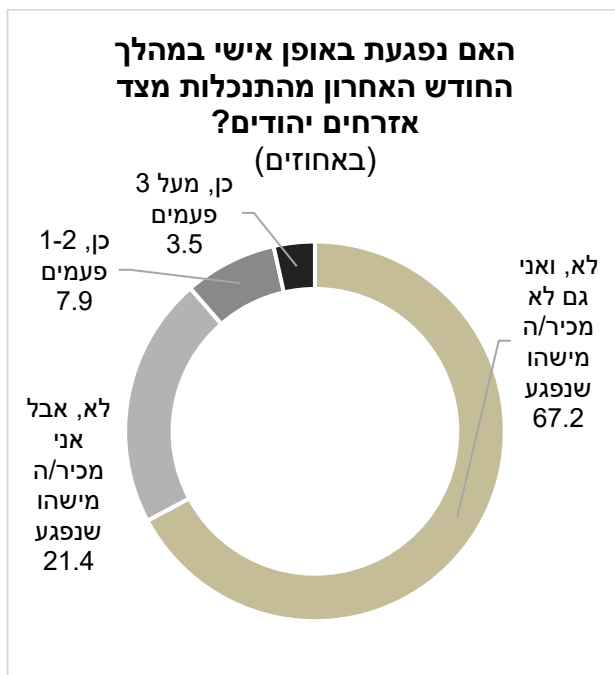
בהיבט השלילי, רוב גדול בקרב משתתפי הסקר (69.8%) סבורים כי הסולידריות בין ערבים ליהודים נחלשה בעקבות אירועי 7 באוקטובר, ומתוכם כמעט מחצית (49.6%) סבורים כי הסולידריות נחלשה במידה רבה. רק 11.9% סבורים כי הסולידריות דווקא התחזקה, ואילו 17.1% סבורים כי הסולידריות בין ערבים ליהודים נותרה כפי שהייתה לפני המלחמה.

יצוין כי בקרב הבדואים בנגב, החיים בצל המלחמה בדומה לשכניהם היהודים בדרום הארץ וגם להם היו קורבנות בנפש באירועי 7 באוקטובר, נרשם שיעור גבוה יחסית בדיווחים על התחזקות תחושת הסולידריות. לעומת זאת, בקרב תושבי המשולש, ויותר מכך בקרב תושבי הערים המעורבות, המנהלים מגעים יום-יומיים

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

עם שכניהם היהודים וחווים על בשרם את המתיחות החברתית לנוכח המלחמה, דווקא נפגעה מאוד תחושת הסולידריות.

בצד זאת, רוב משתתפי הסקר (58.9%) מדווחים כי לנוכח המצב הכללי במדינה הם חוששים מפני התנכלויות מצד אזרחים יהודים, ו-40.9% אינם חוששים מפני התנכלויות כאלה. אמנם רוב מכריע בקרב משתתפי הסקר (88.6%) טוענים כי הם עצמם לא נפגעו בפועל מהתנכלויות מצד אזרחים יהודים – ורוב מתוכם (67.2%) גם אינם מכירים חברים או קרובי משפחה שנפגעו מהתנכלויות כלשהן – אך בכל זאת חלק לא מבוטל ממשתתפי הסקר (11.4%) מעידים כי הם עצמם נפגעו מהתנכלויות מצד אזרחים יהודים. יצוין כי שיעור גבוה יחסית מהמעידים כי נפגעו פעם אחת לפחות מהתנכלויות מצד אזרחים יהודים נמדד בקרב צעירים בני 18 עד 34: 20.2%, כמעט פי שניים מהמוצע הכללי במדגם.

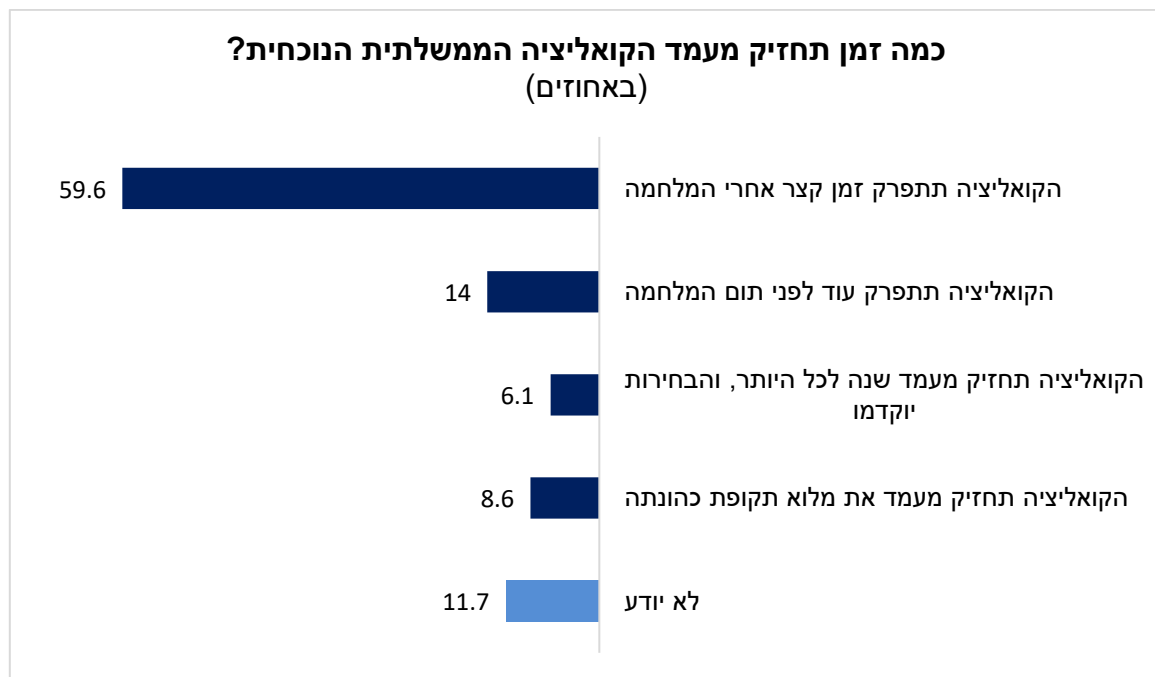

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

עמדות ביחס לקואליציה הממשלתית ולשותפות פוליטית בממשלה בעתיד

במהלך השבוע הראשון לאחר פרוץ המלחמה הוקמה קואליציית חירום ממשלתית עם הצטרפותם של חברי סיעת "המחנה הממלכתי" בראשות בני גנץ לממשלה בראשות בנימין נתניהו. משתתפי הסקר התבקשו לחוות את דעתם כמה זמן תחזיק מעמד הקואליציה הממשלתית הנוכחית. נוסח השאלה לא ציין במפורש "ממשלת החירום" אלא את הקואליציה הנוכחית באופן כללי.

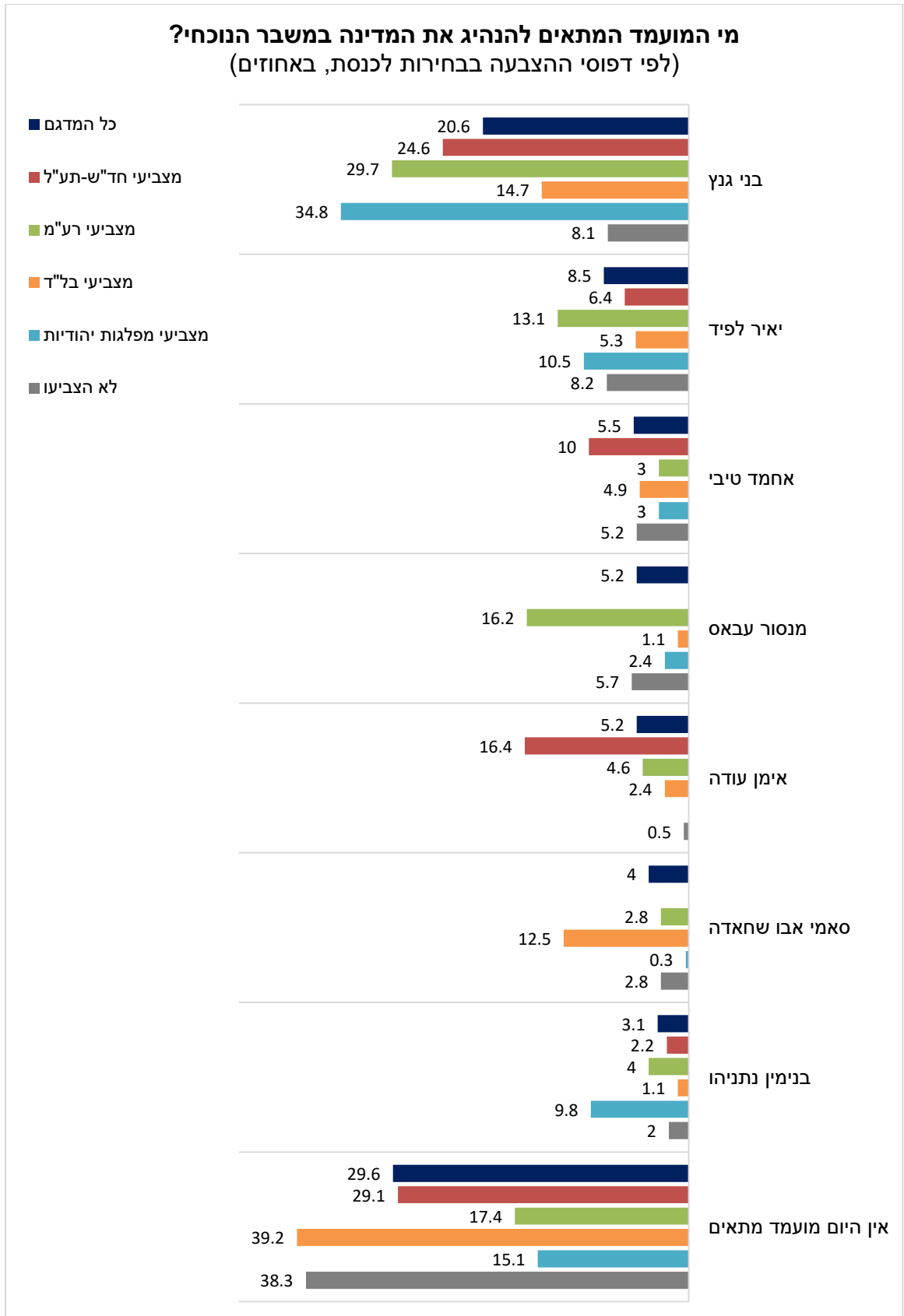
רוב הנשאלים (59.6% מהנשאלים) סבורים כי הקואליציה תתפרק זמן קצר אחרי תום המלחמה (קרי: בתום כהונת ממשלת החירום ויציאת "המחנה הממלכתי" ממנה). 14% סבורים כי הקואליציה תתפרק עוד לפני תום המלחמה (קרי: התפרקות קואליציית החירום במתכונתה המורחבת הנוכחית). רק 8.6% מאמינים כי הקואליציה תחזיק מעמד לאורך תקופת כהונה מלאה (קרי: הממשלה שהוקמה בידי נתניהו בסוף 2022 תחזיק מעמד עד מועד הבחירות לכנסת ה-26, שאמורות להיערך באוקטובר 2026).

משתתפי הסקר השיבו על השאלה איזה פוליטיקאי או חבר כנסת, יהודי או ערבי, מתאים להנהיג את המדינה במשבר הנוכחי. מתברר כי חלק גדול מהנשאלים (29.6%) סבורים כי אין כיום מועמד מתאים לכך. בכל זאת, יו"ר "המחנה הממלכתי", בני גנץ, זוכה לתמיכה בולטת לעין (20.6%). שיעור תמיכה זה גבוה באופן מובהק הן ביחס ליו"ר "יש עתיד" וראש האופוזיציה בכנסת, יאיר לפיד (8.5%), והן ביחס לראש הממשלה ויו"ר הליכוד, בנימין נתניהו (3.1%). כל אחד מראשי המפלגות הערביות זוכה לתמיכה בשיעור זהה ללא הבדלים מובהקים ביניהם: אחמד טיבי (תע"ל, 5.5%), מנסור עבאס (רע"מ, 5.2%), אימן עודה (חד"ש, 5.2%) וסאמי אבו-שחאדה (בל"ד, 4%).

עם הסבורים כי אין היום מועמד מתאים להנהיג את המדינה במשבר הנוכחי נמנים בעיקר נוצרים (34.6%) ומוסלמים (29.7%); צעירים בני 18 עד 34 (42.8%) ומבוגרים מעל גיל 65 (37.2%), מצביעי בל"ד (39.2%) והנמנעים מהצבעה בבחירות האחרונות (38.3%). התמיכה בגנץ שוררת בעיקר בקרב הדרוזים (33.5%) והנוצרים (31%); בעלי השכלה יסודית (34.1%) ובעלי השכלה אקדמית גבוהה (תואר שני ושלישי, 29.9%) וכן בקרב מצביעי המפלגות היהודיות (43.6% בממוצע), רע"מ (29.7%) וחד"ש-תע"ל (24.6%).

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

אשר לתרחישים הפוליטיים בטווח הארוך, לאחר הבחירות הבאות לכנסת, שני שלישים ממשתפי הסקר (65.8%) תומכים בהצטרפותה של מפלגה ערבית לקואליציה הממשלתית שתקום לאחר הבחירות הבאות: מתוכם 46.9% תומכים בהצטרפותה של מפלגה ערבית לכל קואליציה שתקום ולא רק לממשלת מרכז-שמאל. מנגד, מיעוט לא מבוטל (20.2%) מתנגד בתוקף להצטרפותן של מפלגות ערביות לקואליציה וגם לתמיכה מבחוץ של מפלגות ערביות בקואליציה (באמצעות "גוש חוסם" בכנסת).

האם על מפלגה ערבית להצטרף לקואליציה שתקום אחרי הבחירות הבאות? (באחוזים)

בכל ממשלה שתקום אחרי הבחירות הבאות, 46.9

כן, 65.8

רק בממשלת מרכז-שמאל, 18.9

אבל מותר למפלגה ערבית לתמוך בקואליציה מבחוץ בתמורה להישגים ממשיים לחברה הערבית, 7.2

לא, 27.4

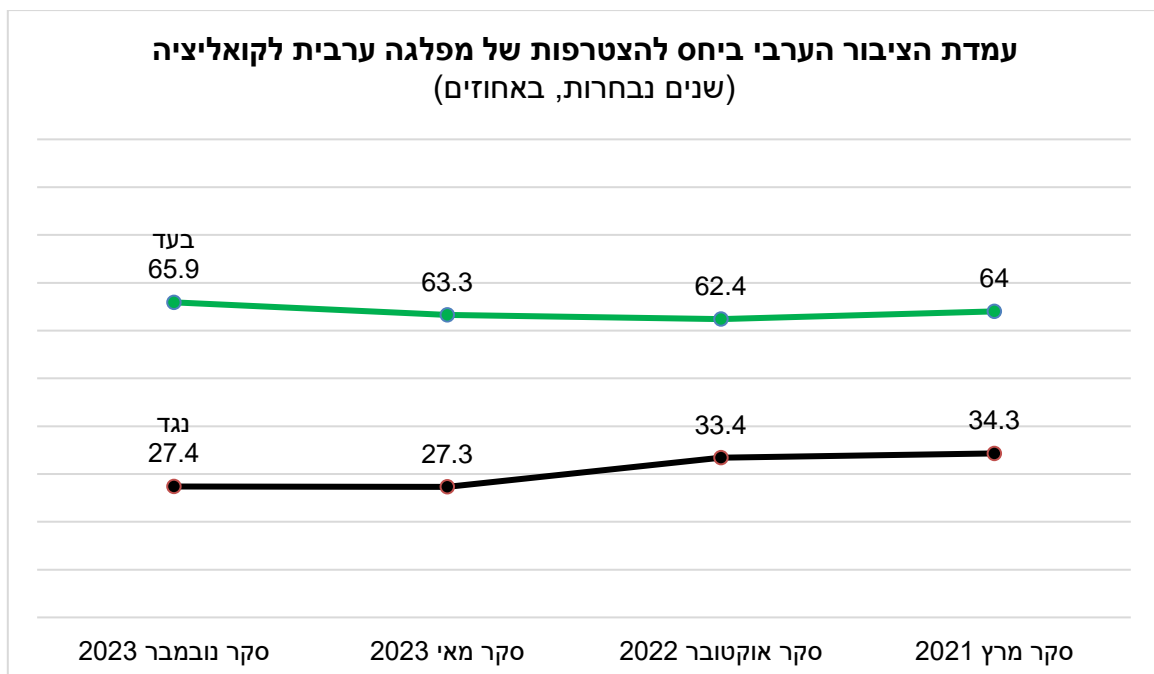
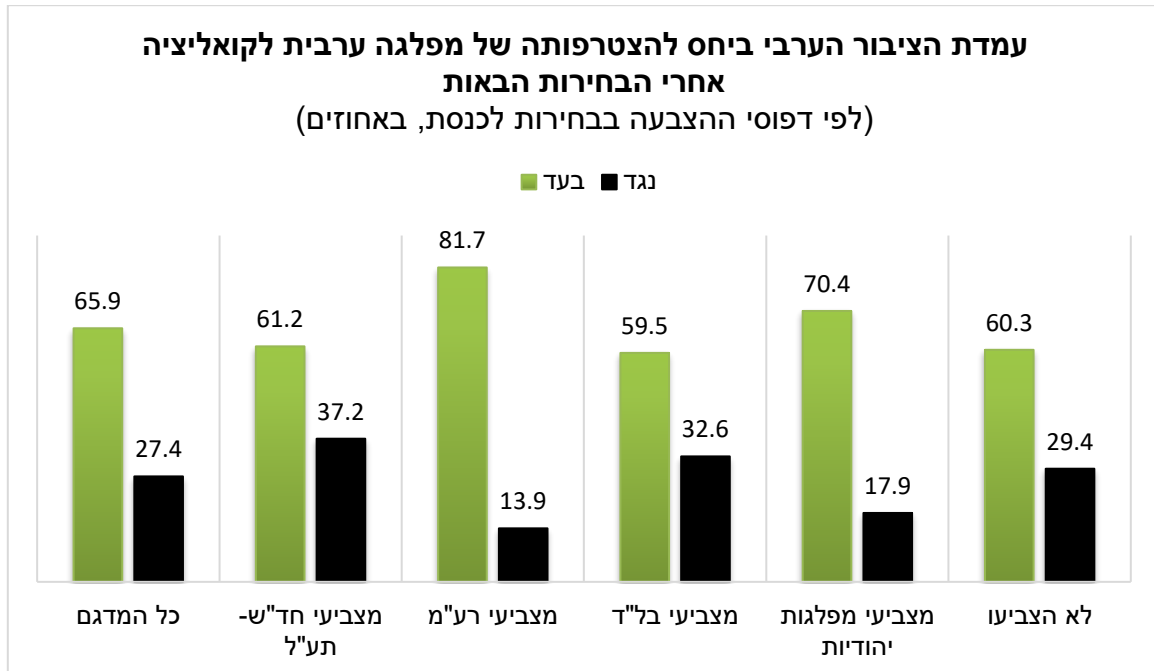
אסור בשום תנאי למפלגה ערבית להצטרף לקואליציה או לתמוך בה מבחוץ, 20.2

עם התומכים בהצטרפותה של מפלגה ערבית לכל קואליציה שתקום אחרי הבחירות הבאות (ולא רק לקואליציית מרכז-שמאל) נמנים בעיקר דרוזים (73.7%); צעירים בני 18–34 (58.1%) וכן מצביעי רע"מ (56.9%) ונשאלים שנמנעו מהצבעה בבחירות האחרונות (54%). יצוין כי שליש ממצביעי חד"ש-תע"ל (34.6%) ובל"ד (34.7%) תומכים בהצטרפותה של מפלגה ערבית לכל קואליציה שתקום אחרי הבחירות הבאות.

עם המתנגדים להצטרפותה של מפלגה ערבית לקואליציה וגם לתמיכה מבחוץ של מפלגה ערבית בקואליציה נמנים בעיקר מבוגרים מעל גיל 55 (28.3%); תושבי הערים המעורבות (28.2%) והמשולש (24.7%) וכן מצביעי בל"ד (28.2%) וחד"ש-תע"ל (27.2%). יצוין כי שיעור המתנגדים לכך מקרב מצביעי רע"מ הוא הנמוך ביותר שנמדד במדגם – 7.3%, נמוך אף מן השיעור הממוצע שנמדד בקרב מצביעי המפלגות היהודיות (16.9%).

הממצאים בעניין התמיכה בהצטרפותה של מפלגה ערבית לקואליציה עולים בקנה אחד עם ממצאים מסקרים שערכה תוכנית קונרד אדנאואר לאורך השנים האחרונות, עוד לפני צירופה של רע"מ לקואליציה בממשלת בנט-לפיד וגם לאחר מכן. המסקנה היא שהמצפן הפוליטי הכללי בציבור הערבי לא הושפע מן המלחמה. הציבור הערבי מבחין בין התפתחויות בסכסוך הכללי שבין ישראל לפלסטינים לבין התפתחויות פוליטיות בתוך ישראל הנוגעות לו באופן ישיר ושהוא בעל השפעה עליהן.

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

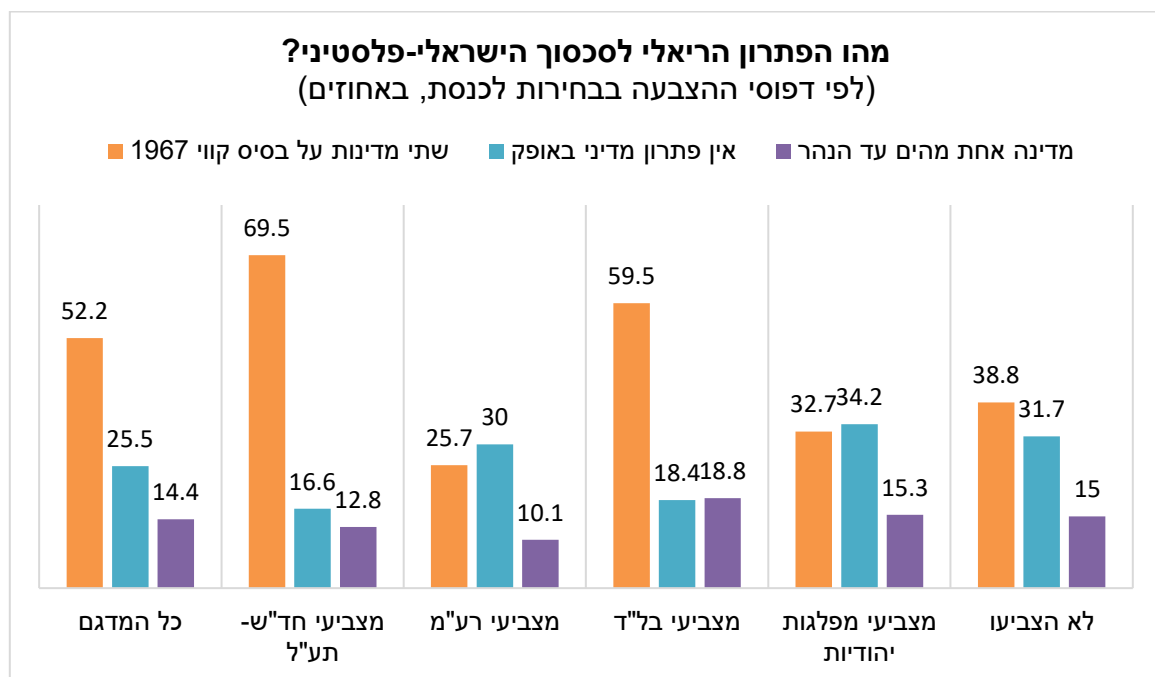

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

הסכסוך הישראלי-פלסטיני וסדר היום הפוליטי של הציבור הערבי

המלחמה המתמשכת בין ישראל לחמאס השיבה לסדר היום העולמי ביתר שאת את העיסוק בסכסוך הישראלי-פלסטיני ובדרכים לפתרונו. על רקע זה הוצגה למשתתפי הסקר השאלה: מהו הפתרון הריאלי לסכסוך הישראלי-פלסטיני? מחציתם (52.2%) השיבו כי הפתרון הריאלי הוא פתרון של שתי מדינות על בסיס קווי 1967, ורבע מהם (25.5%) סבורים כי אין פתרון מדיני באופק. חלק קטן של הנסקרים (14.4%) מאמינים כי הפתרון הריאלי הוא מדינה אחת, מהים ועד הנהר, משותפת לפלסטינים וליהודים.

בתשובות על שאלה זו נצפו הבדלים מובהקים על פי דפוסי ההצבעה בבחירות האחרונות לכנסת. שיעורם של מצביעי חד"ש-תע"ל, המאמינים כי פתרון של שתי מדינות על בסיס קווי 1967 הוא הפתרון הריאלי לסכסוך הישראלי-פלסטיני (69.5%), גבוה באופן מובהק משיעורם של מצביעי בל"ד (59.5%) ורע"מ (52.7%). לעומת זאת, שיעורם של מצביעי רע"מ הסבורים כי אין פתרון מדיני באופק לסכסוך (30%) גבוה באופן מובהק משיעורם בקרב מצביעי בל"ד (18.4%) וחד"ש-תע"ל (16.6%).

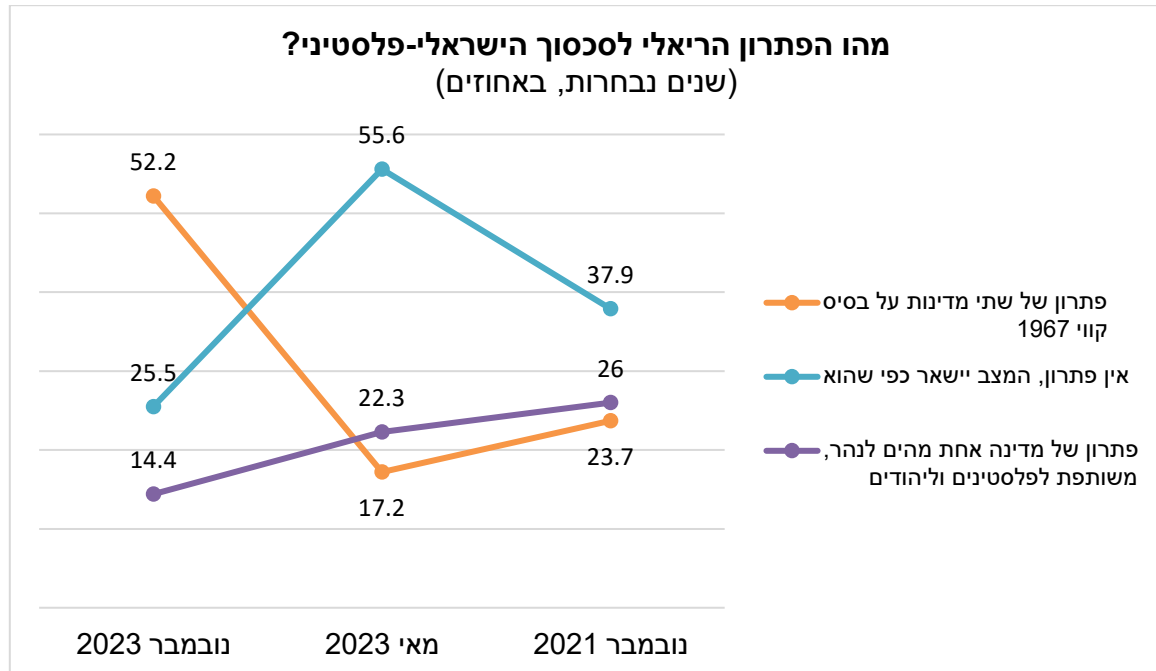

שאלה זו הוצגה כמה פעמים בסקרי עומק שערכה תוכנית קונרד אדנאואר בשנים האחרונות בקרב הציבור הערבי בישראל. בסקרי העבר הסתמנה ירידה מתמשכת ברמת האמון של הציבור הערבי בפתרון שתי המדינות כפתרון ריאלי לסכסוך הישראלי-פלסטיני. בסקר שנערך בנובמבר 2021 האמינו רק 23.7% מהנשאלים כי הפתרון הריאלי לסכסוך הישראלי-פלסטיני הוא פתרון של שתי מדינות, ו-37.9% סברו כי אין פתרון לסכסוך.¹ בסקר שנערך במאי 2023 סברו רק 17.2% מהנשאלים כי הסכסוך הישראלי-פלסטיני יוסדר באמצעות פתרון של שתי מדינות, ומחצית מהנסקרים (55.6%) סברו אז כי אין פתרון לסכסוך.² ממצאי הסקר הנוכחי (נובמבר 2023) מעידים אפוא על שינוי מובהק בהלך הרוח של הציבור הערבי בנוגע לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני – שינוי שנולד כנראה בהשפעת המלחמה.

¹ ראו פרסום ממצאי הסקר באתר מרכז משה דיין, 12 בדצמבר 2021: <https://dayan.org/he/content/5863>

² ראו פרסום ממצאי הסקר באתר מרכז משה דיין, 26 ביוני 2023: <https://dayan.org/he/content/6109>

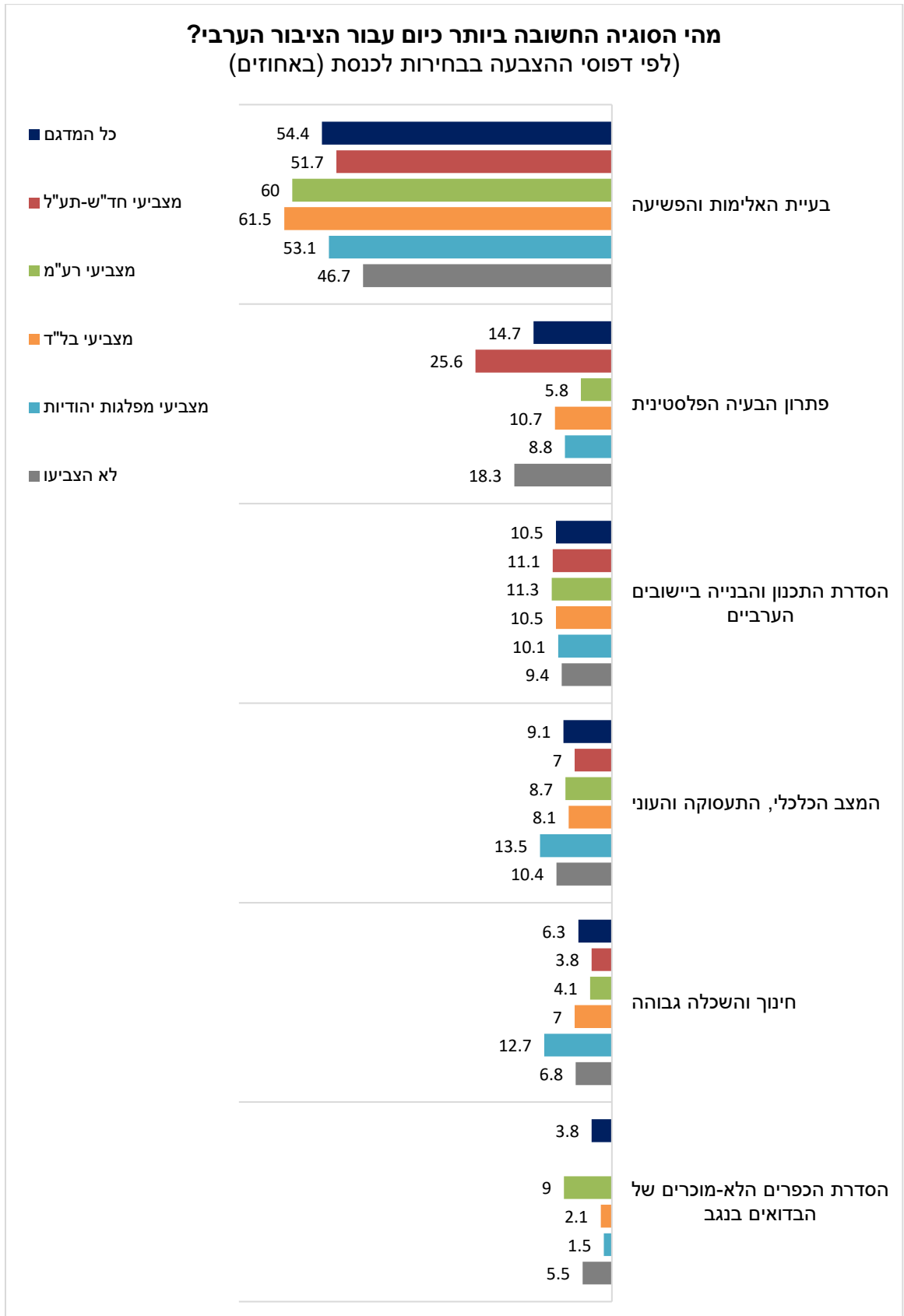
תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

מהי הסוגיה החשובה ביותר כיום עבור הציבור הערבי? כמחצית מהנשאלים (54.4%) סבורים כי הסוגיה החשובה ביותר היא בעיית האלימות והפשעה. סוגיות בעלות חשיבות משנית הן פתרון הבעיה הפלסטינית (14.7%), הסדרת התכנון והבנייה ביישובים הערביים (10.5%), המצב הכלכלי, התעסוקה והעוני (9.1%), חינוך והשכלה גבוהה (6.3%) והסדרת הכפרים הלא-מוכרים של הבדואים בנגב (3.8%).

גם בתשובות על שאלה זו נמצאו הבדלים מובהקים לפי דפוסי ההצבעה בבחירות לכנסת. שיעורם של מצביעי בל"ד (61.5%) ורע"מ (60%), המדרגים את בעיית האלימות והפשעה כסוגיה החשובה ביותר לציבור הערבי, גבוה באופן מובהק משיעורם בקרב מצביעי חד"ש-תע"ל (51.7%). לעומת זאת, שיעורם של מצביעי חד"ש-תע"ל, הסבורים כי פתרון הבעיה הפלסטינית הוא הסוגיה החשובה ביותר לציבור הערבי (25.6%), גבוה במידה ניכרת משיעורם בקרב מצביעי בל"ד (10.7%) ורע"מ (5.8%). בעיני מצביעי רע"מ, הסדרת הכפרים הלא-מוכרים של הבדואים בנגב (9%) חיונית הרבה יותר לעומת מצביעי בל"ד (2.1%) וחד"ש-תע"ל (0%).

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

חשיבותה של בעיית האלימות והפשעה איננה מפתיעה בהתחשב בעובדה שמספר הנרצחים בחברה הערבית מתחילת השנה (2023) האמיר לרף חסר תקדים: יותר מ-215 איש ואישה (על פי הנתונים בסוף נובמבר 2023). עם זאת, חלק לא מבוטל בציבור הערבי רואה את פתרון הבעיה הפלסטינית כסוגיה החשובה ביותר. סוגיה זו מקדימה בפער קטן – אך מובהק מבחינה סטטיסטית – סוגיות אזרחיות אחרות שעומדות זמן רב על סדר היום של הציבור הערבי, כגון תכנון ובנייה, תעסוקה, עוני, חינוך והשכלה גבוהה.

זאת ועוד, הממצאים בסקר הנוכחי מצביעים על עלייה מובהקת בדירוג הבעיה הפלסטינית בסדר היום הפוליטי של הציבור הערבי ביחס לשנים קודמות: בסקר שערכה תוכנית קונרד אדנאואר בדצמבר 2020 נמצא כי רק 2.7% ממשתתפי הסקר סברו כי הסוגיה החשובה ביותר עבור הציבור הערבי היא קידום הסדר מדיני בין ישראל לפלסטינים. יצוין כי גם בסקר ההוא דורג מיגור בעיית האלימות והפשעה בראש סולם העדיפויות של הציבור הערבי (51.9%).³

בסיכומם של דברים, הטיפול בענייני היום-יום תופס את המקום המרכזי בסדר היום הפוליטי של האזרחים הערבים. עם זאת, בהשפעת המלחמה המתמשכת בין ישראל לחמאס שבו הסדרת הבעיה הפלסטינית והחתימה לפתרון של שתי מדינות לסכסוך הישראלי-פלסטיני לתפוס מקום בעל חשיבות בלתי מבוטלת בסדר היום הפוליטי שלהם.

שאלת הזהות האישית

משתתפי הסקר נשאלו מהו המרכיב החשוב להם ביותר בהגדרת זהותם האישית. הסקר חושף ממצא מעניין: שיעור משתתפי הסקר שציינו את מרכיב האזרחות הישראלית (33.2%) דומה לשיעור שציינו את מרכיב הזהות הערבית (32.1%) בהגדרת זהותם האישית. עבור 22.6% ממשתתפי הסקר המרכיב החשוב ביותר הוא השיוך הדתי (מוסלמי, נוצרי, דרוזי). רק 8.2% ציינו כי המרכיב החשוב ביותר בזהותם הוא הזהות הפלסטינית.

יש להעיר כי בפני משתתפי הסקר הוצג המרכיב הישראלי במונח "אזרחות" ולא במונח "זהות". לשון אחר, הנסקרים התבקשו להעריך את משמעות המרכיב האינסטרומנטלי הקשור לאזרחות הישראלית ולא דווקא למשמעותו הרגשית. עם זאת, לא ניתן להתעלם מן העובדה כי עבור רבים בחברה הערבית עניין האזרחות הישראלית ממלא תפקיד חשוב לא פחות מהזהות הערבית, שהיא הזהות הקולקטיבית הרחבה והעמוקה ביותר, והיא מקפלת בתוכה משמעויות רבות: לאומיות, תרבות, מסורת, שפה וערכים.

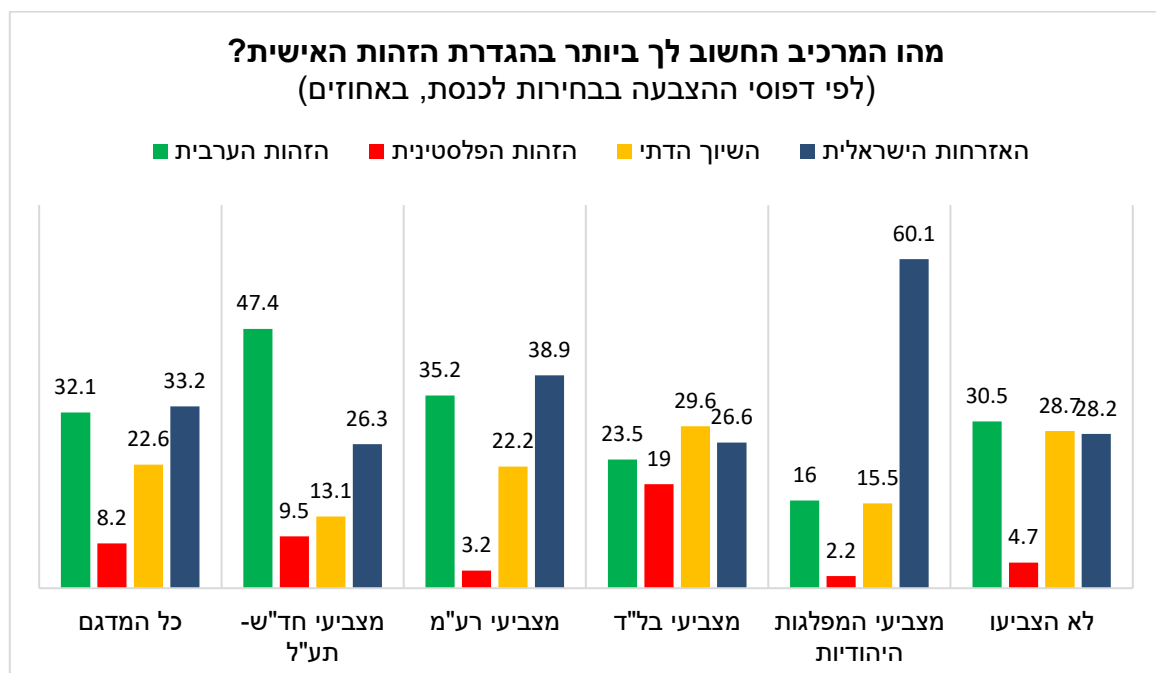
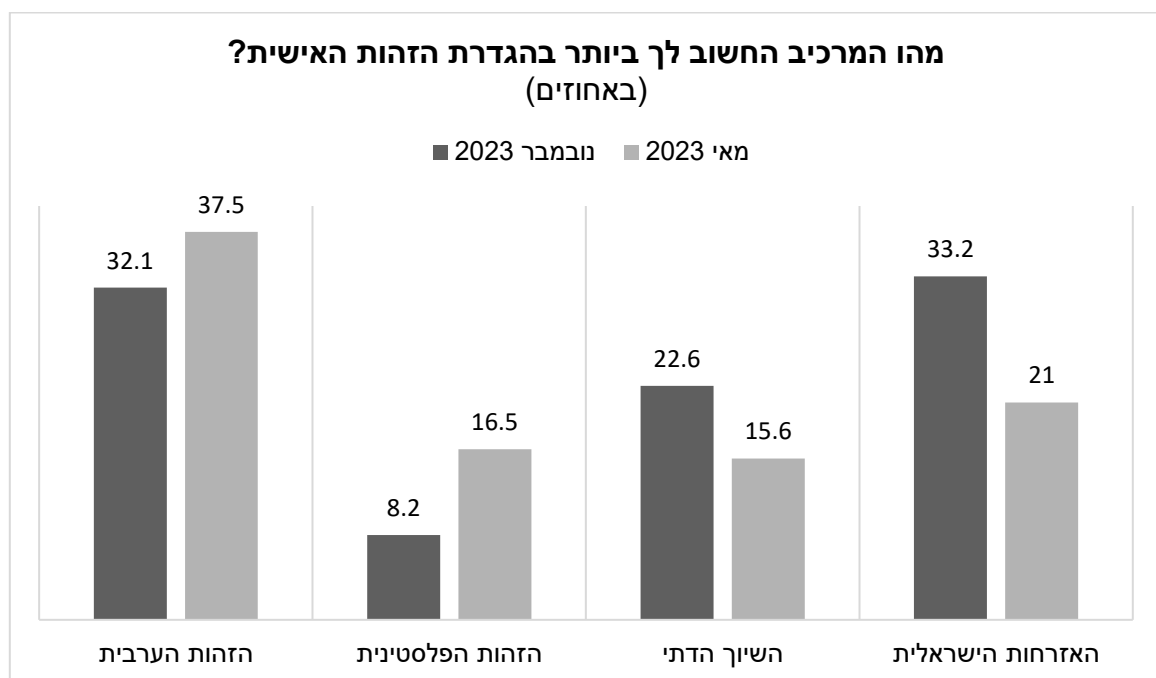
ממצאי הסקר הנוכחי בולטים עוד יותר בהשוואה לממצאי סקר שערכה תוכנית קונרד אדנאואר לפני חצי שנה (מאי 2023, הוזכר לעיל), ובו נמצא כי המרכיב הדומיננטי בזהותו של האזרח הערבי היה הזהות הערבית (37.5%), והוא הקדים בפער ניכר את שאר מרכיבי הזהות: האזרחות הישראלית (21%), הזהות הפלסטינית (16.5%) והשיוך הדתי (15.6%).

בתשובות על שאלה זו נתגלו הבדלים מובהקים לפי חתכים דמוגרפיים ופוליטיים. מרכיב האזרחות הישראלית דומיננטי בעיקר בקרב הדרוזים (69.7%). השיוך הדתי הוא המרכיב החשוב ביותר בזהותם של הצעירים בני 18 עד 34 (38.4%), ואילו עבור המבוגרים (מעל גיל 55) מרכיב האזרחות הישראלית הוא החשוב ביותר (39.3% במוצע). מרכיבי הזהות החשובים ביותר עבור תושבי המשולש הם הזהות הערבית (32.6%) והשיוך הדתי (29.4%), ועבור תושבי הנגב המרכיבים החשובים ביותר הם השיוך הדתי (35.1%) והאזרחות הישראלית (33.6%). עבור תושבי הערים המערבות מרכיבי הזהות הלאומית הם החשובים ביותר: הזהות הערבית (49.1%) והזהות הפלסטינית (22.8%).

³ ראו פרסום ממצאי הסקר באתר מרכז משה דיין, 6 בדצמבר 2020: <https://dayan.org/he/content/5670>

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

עבור מצביעי רע"מ, שני המרכיבים החשובים ביותר הם האזרחות הישראלית (38.9%) והזהות הערבית (35.2%), ועבור מצביעי חד"ש-תע"ל המרכיב הדומיננטי הוא הזהות הערבית (47.4%) ואחריו בפער ניכר האזרחות הישראלית (26.3%). עבור מצביעי בל"ד המרכיב החשוב ביותר הוא דווקא השיוך הדתי (29.6%). אף שגם עבור מצביעי בל"ד הזהות הפלסטינית חשובה פחות ממרכיבי הזהות האחרים, עדיין שיעורם של מצביעי בל"ד שציינו כי הזהות הפלסטינית היא המרכיב החשוב ביותר עבורם (19%) הוא הגבוה ביותר בכל המדגם.

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

הסקר נערך ביוזמת תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי הפועלת מטעם קרן קונרד אדנאואר במרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב.

הסקר נעשה באמצעות מכון המחקר סטאט-נט, בהנהלת יוסף מקלדה.

הנתונים נאספו בתאריכים 12 – 16 בנובמבר 2023 בסקר טלפוני שנערך בשפה הערבית בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הערבית הבוגרת בישראל (בני 18 ומעלה).

גודל המדגם: 502 נשאלים; טעות הדגימה המרבית: $\pm 4.35\%$.